

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Пламен Стефанов Петков
ШУ „Епископ Константин Преславски”

относно дисертационен труд за придобиване на
ОНС „доктор”
в професионално направление 1.2. Педагогика,
(Специална педагогика)

Автор: **Агорица Евангелос Филипопулу**
Научен ръководител: **проф. дпн Мира Димитрова Цветкова-Арсова,**
СУ „Св. Климент Охридски“

*Тема: „Хората с увреждания в древногръцката литература –
съвременен педагогически прочит и интерпретация“*

1. Актуалност на тематиката

Подходите към децата с увреждания са разнообразни и динамични и променящи се спрямо различни условия и фактори. Независимо от претенцията, че е направено немалко по отношение на тяхната ефективност, винаги би било от полза, ако успяваме да допуснем, че те могат да бъдат усъвършенствани и подобрени. От една страна това може да бъде постигнато чрез иновативни парадигми, но не бива да подценяваме всеки опит, натрупан в миналото, особено когато този опит е малко познат и отнасящ се до култури и цивилизации далеч назад във времето.

В тази връзка древногръцката литература освен всички аспекти на стойностите и културната ценност, които тя представлява, несъмнено предоставя и достъп до порядките, традициите и начина, по който обществото е възприемало лицата с увреждания и е изградило един или друг вид отношение към тях. Особено в случаите, когато тези процеси остават скрити зад завесата на редица продължителни исторически преходи, които дистанцират съвременния мироглед от гледните точки, които тогава са били в една или друга степен израз на зрелостта на обществото, се оказва, че днес е необходимо да сравним своите представи и подходи с моделите от миналото, които не бива да подценяваме, нито да

смятаме, че отнасят към друг или отдалечен контекст, защото отношението на обществото към лицата с увреждания винаги е било и ще бъде барометър при оценката на неговата способност да бъде посветено на най-значимите проблеми на своите членове.

Съвременното общество успява да декларира хуманност и толерантност към лицата със специфичен статус и неравностойно положение чрез амбициозно законодателство в това отношение, но само по себе си това законодателство винаги може да гарантира правата и възможностите, чрез които лицата, за които то се отнася, могат да получат условията и стимулите, от които се нуждаят. От друга страна обществените нагласи трудно могат да се формират и да се развият устойчиво чрез законодателство и инициативи от кампаниен характер, те са индикатор за зрелостта на обществото или за липсата на такава и подобна зрелост на нагласите може да инициира работещо законодателство, но не и определено фиксирано законодателство само по себе си да осигури зрелост на нагласите. Ето защо погледът към други епохи и други култури дава възможност за съпоставка на подходите и за проследяване на връзката между обществени нагласи и порядките, които определят отношението към лицата с увреждания.

2. Познаване на проблема от докторанта

Авторът на дисертацията е използвал 188 литературни източника. Представена е характеристика на определени групи увреждания в първа глава, а във втора глава вниманието е насочено към представянето на уврежданията в древногръцката литература. **В дисертацията се проследява процесът на формиране на нагласи и отношения към лицата с увреждания чрез древногръцките творби, но е необходимо да се отбележи, че всъщност самите творби изразяват нагласи и отношения, които вече са съществували в древногръцкото общество.** Така тук трябва да бъдат оценени положително познанията на докторанта в областта на древногръцката литература на равнище над общата култура и и в по-голяма детайлност и задълбоченост в сравнение със знанията, усвоявани в училище и особено по отношение на фиксирания тематичен детайл по какъв начин лицата с увреждания са представени и се възприемат в контекста на тази култура и порядки. Представена е фактология по отношение на герои от митологията, исторически личности, както и писатели и други видни обществени фигури, които са били с

определени увреждания. Анализирана е и връзката между пророчества и слепота, което определя отношението на обществото към такива индивиди. **Важен момент е с каква символика се интерпретират уврежданията и посланието, което самото увреждане носи към обществото и реакциите, които то предизвиква.** Така увреждането се вписва в общия контекст на всички възприятия и възгледи в обществото и включва символика и асоциации, които излизат извън рамките на представата за самото увреждане и предизвикват и създават модели на мислене, които се отнасят до начина на интерпретиране и разбиране на живота и на света като цяло в гносеологичен план.

3. Методика на изследването

При формулировката на целта на изследването се изтъква амбицията на автора „да бъде направена модерна образователна интерпретация на уврежданията и тяхното присъствие в древни времена.“ Отбелязва се още, че е важен „начинът, по който децата с увреждания в средните училища се обучават от учителите си чрез примери и препратки към героите, описани от древногръцката литература, както и техният принос към ежедневието живот на тези хора.“ Така тук проличава основния замисъл и концепцията на проучването да бъдат извлечени практически ползи и пренос на опит, който да обогати съвременните подходи и да внесе в тях утвърдени концепции от миналото, които са позитивни и стимулиращи за лицата с увреждания.

Формулирани са пет хипотези в програмата на изследването. Въпреки, че те подлежат на верификация чрез стандартни статистически процедури, трябва да се отбележи, че **е необходимо да се внесе повече яснота по отношение на величините, показателите, критериите и факторите, към които те са ориентирани.** Така например в тези хипотези се използват конструкциите „има връзка между“, „няма връзка между“, „има разлика между“ и „няма разлика между“ без да е уточнено какво точно се разбира под връзка, разлика или тяхната липса в тези случаи и какви са измеренията и критериите за тези връзки и разлики. Ето защо трябва да се отбележи, че хипотезите не са достатъчно конкретизирани и твърденията, които трябва да се потвърдят или отхвърлят с категоричност, всъщност сами по себе си не съдържат ясни, строго определени и еднозначни величини, които да подлежат на недвусмислена оценка. И петте хипотези се отнасят до уврежданията, идентифицирани в

древногръцката литература и уврежданията, идентифицирани от ученици със СОП днес, както и до начина, по който те се възприемат, интерпретират и тълкуват. В този смисъл твърде близки по вида си твърдения се представят и дори се повтарят в посочените хипотези. Така например при хипотеза 3 се твърди, че няма връзка между уврежданията, представените в древногръцката литература и начина, по който учениците със специални образователни потребности ги интерпретират, докато в хипотеза 4 се твърди, че има разлика между същите две явления. В същото време не се посочва по какви критерии се определя дали има или няма връзка и дали има или няма разлика. Изтъкването, че няма връзка между два показателя и че има разлика между тях, разбира се, не означава едно и също нещо, но в случая при липса на конкретизираност на величини, които да могат да бъдат оценени с определени мерни единици по фиксирани индикатори, това превръща тези две хипотези като производни версии една на една и съща идея и на една и съща хипотеза. С други думи, именно идеята на хипотезите в това изследване изисква тяхното формулиране и разгръщане чрез фиксирани показатели, индикатори, величини или фактори, които да бъдат определени при самото представяне на хипотезите.

В тази връзка е важно да се проследи в каква степен препятствията, които увреждането поставя пред развитието, са причина за отношението към лица с подобни проблеми, както и в каква степен са известни възможности за намаляване на тези препятствия и доколко това е свързано с отношението към тези лица. В много случаи нагласите могат да се градят на принципа „не мога да променя нищо, затова игнорирам проблема“. Ето защо една предварителна спецификация на показателите може да направи хипотезите в по-голяма степен конкретни, ясни и определени по отношение на еднозначна оценка по тези индикатори. Разбира се, в използваната анкета подобни показатели присъстват, но те не са формулирани предварително като система от съгласувани критерии, отнасящи се до заложените и свързани функционални характеристики и специфики. Вярно е, че стойностите при статистическата обработка, могат да предоставят маркери за статистическа значимост и достоверност на резултатите или както при ANOVA, T-Test и Chi-square да потвърдят или отхвърлят дадена хипотеза, **но все пак най-важно е какви величини стоят зад тези стойности и съответстват на тях.**

В използваната терминология при формулирането на хипотезите понятията увреждане и специални образователни потребности се използват като еквивалентни едно на друго в конкретния контекст. Макар и без това да е от първостепенно значение, тук би могло да вмъкнем, че те не се припокриват по отношение на това, че всяко дете с увреждане е дете със специални образователни потребности. Едно дете може да има увреждане, но да не е със специални образователни потребности, които да произлизат от увреждането и да изискват допълнителна образователна подкрепа. Също така отношението към уврежданията и отношението към потребностите на децата с увреждания са също различни понятия и се проявяват по различен начин в обществените нагласи.

Използваната анкета е ориентирана към различни детайли и ситуации от древногръцката литература. Изследвани са 63 ученици със специални образователни потребности в средни училища. Описани са някои административни трудности, с които се е сблъскал докторанта по време на организацията и провеждането на изследването. Това показва, че усилията, които е положил и препятствията, които е трябвало да преодолее, са от най-разнообразно естество и проличава, че към задачата да се завърши и изпълни този дисертационен проект до края е подходено особено мотивирано и амбициозно. Мащабът и процедурата на самото изследване могат да бъдат определени като изключително сериозни и прецизни. Обработката на резултатите е детайлна и информативна.

4. Характеристика на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд по своята структура, обем и съдържание съответства на стандартите и критериите за съответната образователна и научна степен. Съдържа две теоретични глави, описание на дизайна и програмата на изследването, както и представяне на обработката на получените от изследването резултати. Извършен е детайлен анализ и са формулирани закономерни изводи и препоръки. Изтъкнати са теоретични и практически приноси, които са автентични и приемливи.

5. Автореферат

Авторефератът представя съдържанието на дисертационния труд с неговите основни достойнства и детайли от изследването и анализа на резултатите. Изразява убедително концепцията, структурата, изводите,

препоръките и приносите, които са открити, както и приложимостта на подходите и методологията, която е използвана.

6. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Както самият автор на дисертацията отбелязва при изтъкването на приносите, проучването може да бъде извършено не само с лица с увреждания, но и при лица без увреждания и така една съпоставка на резултатите би предоставила нови интересни и важни изводи относно диференцираността и идентификацията на нарушенията от различни позиции и гледни точки. Това дори би могло да бъде дискретен вариант на проективен метод през призмата на интерпретация на литературни произведения, включващи герои с увреждания и сравняване на начина, по който се възприемат определени явления от ученици с и без увреждания.

Друга препоръка е в посока на спецификация на величините и показателите в система от съгласувани критерии, които да придадат повече детайлност и конкретност на хипотезите в бъдещи изследвания на автора.

Изискуемата практическа приложимост на резултатите от един такъв труд предполага извличане на такива акценти и послания от древногръцката литература, които биха обогатили съвременната практика с гледни точки, които да стимулират развитието на деца със специални образователни потребности и укрепването на толерантно и позитивно отношение към тях без етиктиране и дистанцираност. Включително могат да бъдат използвани и казуси, примери, както и дадактически теми и ситуации, чрез които да се работи върху преодоляване на нагласи, свързани със страхове и неприемане на уврежданията, както и промяна на представите за ограниченията, които те създават и психологическите бариери, произтичащи от това.

7. Въпроси към докторанта

- **Можем ли да твърдим, че има рефлексия и закономерности между представите за уврежданията в имагинерния свят на древногръцката литература и нагласите на хората към тези явления ? Има ли филогенетичен пренос на подобни ценностни модели към съвременния живот във вид на архетип?**

- **В каква насока и в каква форма може да бъде извлечен опит по отношение на възприемането и отношението към лицата с увреждания в древногръцката литература, който да има практическа приложимост и стимулиращ ефект върху съвременните парадигми и подходи?**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Темата на дисертационния труд е безспорно интересна и оригинална. От една страна тя позволява повече абстрактен тип интерпретация на проблемите, които разглежда, за сметка на практически форми и методологични решения, които да намерят своето отражение в специалната педагогика. Въпреки това акцентите и вниманието действително се насочват към важни и значими въпроси. Уврежданията не трябва да бъдат възприемани като нещо, което е негативно и да предизвикват асоциации за обреченост и непълноценност. Именно подобни проблеми в обществото за барометър за неговата зрялост, изпит относно това дали то е научило своите уроци. Именно лицата в неравностойно положение правят така, че обществото може да съхранява и да проявява своята хуманност и да има правилно отношение към всички свои членове. Ето защо лицата с увреждания учат и развиват обществото, те му помагат и те го спасяват, въпреки че обикновено изглежда и ли се внушава, че обществото прави това за тях. Затова увреждането като явление трябва да бъде разгледано в своята дълбочина и същност – не като проблем или пречка, а като възможност и начин да се развива и съхранява хуманността на обществото. То е път към дълбочината и чистотата на човешкото развитие. То е изпитание и тест за всички, а не само за лицата с увреждания. Всичко това е изказано просто в известната мисъл на Хелън Келър „Когато една врата се затваря, винаги се отваря друга врата. Но ние с такова съжаление гледаме към затворената врата, че не забелязваме другата врата, която е отворена за нас“.

В резултатите от представеното изследване е особено показателно, когато сред изследваните 63 ученици със специални образователни потребности са дадени отговори, при които се отбелязва, че ученикът живее в хармония с увреждането си. Това означава изключително много и дисертационния труд допринася чрез тази оригинална гледна точка на интерпретиране на проблемите през призмата древногръцката литература да подобрим възможностите в обществото така както лицата с увреждания, така и другите с типично развитие да разбират същността и дълбочината на увреждането като явление, да бъдат в хармония с него и с представите и разбирането си за него. Това е не по-малко важно от качеството на самите

професионални интервенции, които провеждаме с децата със специални образователни потребности.

На базата на изтъкнатите аргументи съставителят на настоящото становище изразява своята положителна оценка относно представения дисертационен труд и предлага на почитаемото научно жури да присъди на Агорица Евангелос Филипопулу, редовен докторант по професионално направление 1.2. Педагогика /Специална педагогика/ с обучение на английски език, с научен ръководител проф. дпн Мира Димитрова Цветкова-Арсова, образователната и научна степен „доктор”.

01. 09. 2019 г.

Изготвил становището:.....

(доц. д-р Пламен Петков)